

פסול חיליצה במנעל שאינו חופה את רוב הרגל

הגמרא יבמות קב: עוסקת בכמה פסולי חיליצה. תוק כדין הדברים, מביאה את התוספთא (יב:ב) לגבי גודל מנעל החיליצה:

חיליצה במנעל הנפרם שחופה את רוב הרגל, בסנדל הנפחת שמקבל את רוב הרגל... חילצתה כשרה; אבל במנעל הנפרם שאין חופה את רוב הרגל, בסנדל הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל... חילצתה פטולה.

מתוך כל המנעלים הפסולים, אלה שכשרים בדיעד, יצא שאם המנעל או הסandal אינה חופה את רוב הרגל, החיליצה פטולה.

בהתשך הסוגיא, הגمراה מביאה מקורו לדין זה מפסק בפרשת חיליצה שמתאר איך היבמה חולצת "נעלו" של היבם, שימושעו "נעלו חרואו לו".²

ויש לעיין מהו יסוד פסול זה? ויש לכך יפ' שלוש אפשרויות על איזה פרט מהחיליצה הוא מבוסס:

א. הוא דין במנעל, שהחפצא של חיליצה, דהיינו המנעל, צריך להיות כך שהוא חופה את רוב הרגל ליקרא מנעל הרואו לאיש ספציפי.

ב. הוא דין ברגל, שצרכיה הרגל להיות מחופה ברובה ע"י מנעל בתwilת מעשה החיליצה.

¹ בפשטות, הפסול של "מנעל הנפרם שאין חופה את רוב הרגל" הוא שווה לפסול "סandal הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל", והפרידם התנא זה מזה רק כדי למנות את הפסול גם במנעל גם בסandal.

² וכן איתא בספרי על דברים כה:ט (פייסקא רצא):

וחיליצה נעלו, אין לי אלא נעלו שלו של אחרים מנין תלמוד לומר חילוץ המנעל מכל מקום אם כן למה נאמר וחיליצה נעלו פרט לגודל שאין יכול להלך בו וקטן שאין חופה את רוב רגלו וסוליות שאין לו עקב שחיליצתה פטולה.

ג. הוא דין במעשה החליצה, שצרכיה האשה לגלות את רוב הרجل של היבם כטעונה החליצה, וכיון שהוא אפשר רק במקרה שלפני המעשה המנעל חופה לכך³ את רוב הרجل נמצא שמנעל החליצה צריכה להיות עשויה באופן זה.

אכן, האפשרות השלישייה נראה כי רוחקה מפשטות של דרישת הגمراה מילת "נעל", שמתמקד בנעול, ובאמת ברור מהגמרה (קב.) שהוא אכן נכון :

אמר ר' יהודה אמר ר' כתורת יבמה לשוק - בשמיית רוב העקב.

אם השמיטת המנעל רק צריכה לחסוף את העקב, אין מסתבר שמעשה החליצה הוא המקור לדין שהמנעל צריך לחסוף את רוב הרجل.³

א"כ, נשאר לנו לדון רק אם הוא דין במנעל או ברגל.⁴ מקורה הדיון, שהמנעל צריך להיות ראוי לו להיבם, קצת משמע שהאפשרות הראשונה היא הנכונה. ואפשר שיש לדיקק בכך המגירה להלן (קג):

אמר ר' פפי ממשmia דרבא: סנדל המוסגר לא תחולץ בו, ואם חליצה - חיליצתה כשרה, סנדל המוחלט לא תחולץ בו, ואם חליצה - חיליצתה פסולה; ר' פפה ממשmia דרבא אמר: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט - לא תחולץ בו, ואם חליצה - חיליצתה כשרה.

³ באופן תיאורתי, עדין אפשר לטעון שיש תנאי במעשה חסיפת העקב שיקרתו מותו מציאות בה רוב העקב מכוסה ע"י המנעל, אבל הסבר זה כולל אי נראה.

⁴ ואפשר לדמות את הפסול של מנעל שניiano חופה את רוב הרجل לשני פסולים אחרים בגמרה - לשני מנעלים זה על גב זה (קב). או למנעל של פשחן (קב):

בעא מיניה רבנן מהרבה: שני מנעלים זה על גב זה, מהו? ה"ד? אילימא דשלפתייה לעילאי וקאי תחאי, מעל אמר רחמנא - ולא מעל דמעל אמר רב יהודה אמר ר' כתול התפור בפשחן - אין חולצין בו, שנאמר: (חוזקאל ט"ז) ואנעלך תחש. ואימא: תהש אין, מידי אחראנו לא! נעל, נעל - ריבבה. אין נעל ריבבה, אפי' כל מילני נמי! אם כן, תהש מי אחראני ליה!

מהפסוק של מעל – ולא מעל דמעל – אנו לומדים שיש צורך שהמנעל יהיה מונח על רגלו בדרך ספציפית, ואפשר שם רוב הרجل חסוף, יש חסרון בדרישה המובאת בפסוק, "מעל רגלו".

לפי רב פפי ממשmia דרבא, סנדל מוחלט פסולה לחיליצה אפילו בדיעבד.⁵ ורב פפא ממשmia דרבא חולק. מה סיבת פסול זה לפי ר' פפי? רשיי על אתר מסביר:

מוחלט חיליצתה פסולה - דלשיפפה קאי ואנן שייעורא בעין חופה את רוב רגלו והאי כתותי מיכת שיעוריה.

כיוון ששסנדל של צרעת מוחלטת טעון שריפה, הסנדל נחשב כאילו אין לו שייעור ויוצא שהחיליצה המשמשת בו פסולה. מסוף הסוגיא (קד:) מוכח שאין אלו (ע"פ פסק רבא) פוסקים כרב פפי הפטול בסנדל המוחלט אלא כרב פפא המכשיר:

אמר רבא, הלכתא: אחד סנדל המוסגר, ואחד סנדל שמווחלט, ואחד סנדל של עבודת כוכבים - לא תחלוץ, ואם חיליצה - חיליצתה כשרה; של תקרובת עבודה כוכבים ושל עיר הנדחת, ושל ז肯 העשווי לכבודו - לא תחלוץ, ואם חיליצה - חיליצתה פסולה. א"ל רבינה לרובashi: מי שאנו ז肯 העשווי לכבודו? דלאו להילוכא עביד, דברי דין נמי לאו להילוכא עביד! א"ל: אילו מסגי ביה שלוחא דברי דין, מי קפיד עליה דין?

אכן, רשיי מסביר שאין זה מפני שכותותי מיכת שיעוריה אינו שייך לחיליצה, אלא מפני ג"כ מיווחדת (המובאת קודם לכך תוך השוו"ט של הגמ') שגיליה שמנעל המוחלט לא הפסיד שיעוריה ע"פ שעומד לשריפה. לפ"ז, מנעלים אחרים שעומדים לשריפה, שישיך לומר בהם שישיעורם בטל, בודאי פסולים. וזה מה שמסיק רבא עצמו שחיליצה במנעל של תקרובת עבודה כוכבים ושל עיר הנדחת פסולה.

אם הגמ' באמת מיישמת את הפסול של כתותי מיכת למנעל של חיליצה, אפשר שיש לתשץ את שאלתינו המרכזית. צריך לעיין באיזה

⁵ יש להסביר למה פסול לכתהילה בשני המקרים לר'יה. ויש מן הראשונים שמסבירים שלפי ר' פפי, הפסול לכתה' במוסגרת הוא רק כדי "דלא אתו איחולפי במוחלט". (רשיי ד"ה סנדל המוסגר) אבל זה אינו מספיק להסביר שיטת ר' פפא, שמוחלטת ג"כ כשרה בדיעבד. ועיין בחידושי הרמב"ן על אחר שתירץ שפסול לכתהילה או מפני שנראית כנהנית או מפני שמאיס למצוה. גם הובא שם שיטה שפירש שהיתר הנישואין המסוכב ע"י החיליצה נחשב הנאה ממש, ולכן אסור לחילין לכתהילה בשום איסורי הנאה. ועיין בחידושי הריטב"א כאן ומה שפירשו המאירי ותוס' הרא"ש לקמן לגבי מנעל של ע"ז.

מקרים אפשר להשתמש בכלל זהה של כתותי. יסוד גדול מצע הגר"ח בחיבורו על הרמב"ם (שבת יז:יב). הגר"ח בא להסביר חילוק שקבע הרמב"ם בהל' שבת בין קורה העשויה מעצי אשרה שפטולה, לבין חי העשווי מעצי אשרה שכשרו:

הרי מבואר דהך הילכתא דכתותי מכתת שיעוריה לא כלל בזה דעתם הדבר חשוב כמו שאנו, דאי'ך הרי לא היה מועיל הא דלאי שיעורו במשהו, כיוון דגם המשחו כתותי מכתת, אם כן הרי גם משחו אין כאן, אלא ודאי דיסוד הדין הוא דהשיעור מיכחת ובטול מיניה שיעוריה, אבל עצם הדבר איתיה בעינה ולא בטל, ולפי זה בלחי זה דמיכחת שיעוריה, מ"מ אם באנו לדון על המקום נמצא דכל הגובה עשרה שבו יש לו במקומו מחיצת לחי, כיוון דאיתיה בעינה, ורק דהלאי בעצמו אין בו שיעורא דעשרה טפחים, ועל זה הא מועיל הא דכתותי מיכחת דלית ביה שיעורא

הוא מסביר שישוד כתותי מיכחת הוא שמעטם את חשיבות החפツא עד שנחשב שיעורו במשהו, אבל איינו עוזה רושם על עצם הדבר, שהוא עדין חשוב בעינה, שבמציאות החפץ יש לו גודל מסוים. לכן, קורה של אשרה פסולת, מפני קורה צריכה להיות בשיעור טפח, וכך לחי של אשרה כשר, בגין שאין לו שיעור בעצם, רק לצריך לכנות מקום שגבוה י"טפחים, וזה אינו דין בעצם הדבר אלא במקומו.⁶

ואפשר שע"פ יסודו של הגר"ח יש לתՐץ את שאלתינו המרכזית. אם הפסול של מנעל שאינו חופה את רוב הרגל הוא משום שיש הצרכות לשיעור במנעל עצמו, הרי במנעל של ע"ז, כיוון שהיווט ע"ז משווהו כמו שהוא, יש לו חסרון בשיעור מלחמת הכלל של כתותי, ולכן קל להבין מה שסבירו בגמרא שהוא פסול. אבל אם הפסול של מנעל

⁶ באמת, החילוק בין לחי וקורה של אשרה נמצאת כבר בגמרא עירובין פ; ונחלקו הראשונים בטעם הדבר. תוס' שם כתבו שהkillו רבן בלחי, כיוון שהוא דרבנן ובמי רק שיעור זוטא, אבל לא בקורה צריך שיעור יותר ממש. בתוס' הרא שם מתריצים שבניגוד ללחי, קורה צריך שיעור של חשיבות, ואפשר שהוא גם כוונת התוס' במסקנתו. עוד הובאו בתוס' תירוץ בשם ר"א שלחין גם אחר שריפה או כתיתה היתה כשרה אם אינו ניטלה ברוח, וכך גם עכשוו הוא כשר. ודומהゾה כתוב המאירי שם. אבל רשי' עצמו כתוב שלחין של אשרה כשר כי אין צורך שיעור כלל, וזה עולה יפה עם הסברו של הגר"ח בסוגיתינו.

שאינו חופה את רוב הרגל הוא מושם שהרגל צריכה להיות מכוסה, אזי במנעל של ע"ז, כיוון שעצם הדבר של המנעל איתה בעינה, שהמנעל במצבות נמצא מסביב לרוב רגלו, כמו שלחי שישערו נפח עדין יכול לכוסות כל י' טפחים של רשות אחרת, כמו כי מנגל של ע"ז יכול לכוסות את רוב רגלו החולץ, ולכן אין כל סיבה שכחותי מיכתת יפסול אותה. **ויצא שלפי הגר"ח, לפי פרש"י** במסקנת הסוגיא (בדעת רבא) הפסול הוא במנעל ולא ברגל מגולה.

אכן, מדברי הרמב"ם (יבום וחליצה ד:כ) משמע קצת שהוא לו דרך אחרת להסביר מסקנת הסוגיא:

סandal המוסגר והמוחלט ושל עבודה זהה שמניחין אותו ברגלי הצורה לא תחולץ בו, ואם חילצה חילצתה כשרה וausef שהוא אסור בהנהה, אבל סandal של תקרובת עבודה זהה ושל עיר הנדחת, או שנעשה למתח שיקבר בו אם חילצה בו חילצתה פסולת שהרי אינו עומד להלך בו.

ואפשר להבין שהמילים שסימן בהן - "שהרי אינו עומד להלך בו" - מובאות רק כדי להסביר את הפסול של מנגל ז肯 שאינו עשו לכבודו, ועל דרך זו הלך היב"ח (אה"ע קס"ט ס"ק ט"ז).⁷ לפ"ז, יוצא שאין חילוק בין הבנת הרמב"ם בדעת רבא להבנתו של רש"י, ולשניהם הפסול של כתותי שייך למנעל של חיליצה במסקנת הסוגיא.

אבל באמת נראה לומר שהמילים ההן שייכות לכל המקרים שהביא הרמב"ם בתקילת ההלכה. ולפי זה, צריך ביאור למה שינה הרמב"ם מפשות הגמ' שפסולו של סandal של תקרובת ע"ז והוא מטעם כתותי. במבט ראשון, שינוי זה של הרמב"ם הוא פשוט עצום.

אבל אפשר שיש להסביר ע"פ יסודו של הגר"ח ומהלך חדש בעניין שאלתינו המרכזית. אם נניח שהרמב"ם מסכים ליסודה של הגר"ח, וגם סובר שפסולו של מנגל שאינו חופה את רוב הרגל הוא דין בדין, שציריך הרגל להיות מחופה ברובו ע"י מנגל בתקילת מעשה החיליצה, ולא דין במנעל עצמו, אלא/Cardinaliy, יוצא שא"א לישם את הכלל של כתותי לפסל מנגל של חיליצה. ולכן, קל להבין מה גורם לרמב"ם

---

⁷ וע"ע צפנת פענה על הרמב"ם יבום וחליצה ד:כ וקהילות יעקב מס' סוכה סי' י"ט.

לחדר חדש בסוגיא, להסביר עכ"פ בדעת רבא במקנתה הסוגיא שיש⁸ פסול רק של אינו עומד להלוך בו, ולא של כתותי מכתת שיעוריה, בכל האופנים הפסולים המוזכרים שם בדבריו.

ובאמת על דרך קצט דומה לזה הסביר הכס' ממנה את שיטת הרמב"ם בסוגיתינו. דברי הכס' נמצאים בהל' שופר וסוכה ולולב (ח: א ד"ה או שהיה) וע"ש שהוא משתדל לתרץ קושיא אחרת ותו"ך כדי כך מסביר את הרמב"ם על סוגיתינו:

לק"מ דלא דמו [חליצה לשופר ולולב שיש להם שיעור קצוב וכי עומד לשריפה מכתת שיעוריה כלומר הוא חסר משיעורו הקצוב לו אבל לסנדל דחליצה דלית לן שיעור קצוב אלא הגודל לפי גדרו והקטן לפי קטנו ונחי דבעי שהוא רוב רגליו כיון שהרי אני רואה שהוא חופה ואין בו שיעור קצוב לא אמרין דמיכתת שיעוריה תדע דמוסגר ומוחלט כשרים ואע"ג דעתם דשריפה ואין לומר דהינו מסום דאפילו בשעת שריפה קורי בגד וכదמייןן התם דהא התם נמי אמרין אליבא דמאן דפסל דודוקא

אכן פשוט מדבריו גם הכס' סובר כיוסדנו שפסול כתותי אינו שייך למנעל של חליצה. אבל המעניין בדבריו ימצא שלא ברור לחלtein שיש לכ"מ ולהגר"ח הגדרות דומות ליישומו של הכלל של כתותי מכתת, והסתיבה המדוייקת למה הוא אינו ישם למנעל של חליצה. כאמור, הגר"ח מחלק בין שיעור בחפצא לבין המקומות שבמצוות החפצא נמצא בו. במיללים אחרות, חפצא בהגדרת כתותי מכתת יש לו גודל מציאות אך לא הלכתית. אולם, הכס' מחלק בין שיעור "קצוב" לבין שיעור "הגודל לפי גודלו והקטן לפי קטנו", ואפשר שהוא יותר מקיל מאשר הגר"ח, שואלי לפי הכס' הבעיה של כתותי רק מופיע במקרים בהם יש שיעור קצוב, ולא שיעור סובייקטיבי, ואולם לגר"ח בשני המקרים גם יחד מופיע כתותי, רק שכותותי אינו מפקיע את עצמו מציאות החפצא בעולם באופן פיסי (בדומה למקרה של עירובין). לפyi הכס' מ, במקרה שלנו, אפשר לומר שאף אם הפסול של אינו חופה את

⁸ אבל צוריך לדرك שכל והוא רק בדעת רבא במקנתה הסוגיא, אבל א"א לומר כן בדעת ר' פפי המובה מוקדם, כי תחילת הסוגיא כשין בשיטתו מתיחס בפירוש להכלל של כתותי.

רוב הרגל קשור למנעל ולא לרجل, אולי אין ליישם את דין כתותי בגלל של מנעל אין שיור אובייקטיבי.

אבל באמת צריך לחייב שנותרה קושيا גדולה גם על דרך הכס"מ גם על דרכנו גם על כל הפירושים החלקיים על קריאתו של היב"ח להרמב"ם. אם מפרשים שלפי הרמב"ם כיთוי אינו שirk למגעל של חיליצה, והבעיה במקרה של ע"ז או עיר הנדחת הוא ש"אינו יכול להלוך להלוך בו", עדיין צריך比亚ר למה הכלל הזה של "אינו עומד להלך בו" אינו שirk לקרים אחרים מכשיר הרמב"ם בראש הלכה זו גופא, כגון "סנדל המוסגר והמוחלט ושל עבודה זורה שמיניחין אותו ברגלי הצורה", שבhem החיליצה כשרה כדי עבר אף שהם אסורים בתנאה ? ולכן עדיין צ"ב האם הרמב"ם מסכים עם הגרא"ח וגם איך הוא הבין הפסול של אינו חופה את רוב הרגל.